

N:o 10.

Ank. till Riksd. kansli den 11 februari 1901, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphäfvande af den i § 3 mom. 1 i lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af presterliga tjänster stadgade inskränknigen i presternas befordringsrätt.

Andra Kammaren har till lagutskottet hänvisat en af herr O. W. Redelius inom samma kammare afgifven motion, n:o 9, af följande lydelse:

»Med stöd af motiveringen i Riksdagens lagutskotts utlåtande n:o 26 år 1900 samt Riksdagens Andra Kammares i anledning af samma utlåtande fattade beslut, hemställer jag, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag om upphäfvande af den uti § 3 mom. 1 af lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af presterliga tjänster stadgade inskränknigen i presternas befordringsrätt.

I motionen har en af Andra Kammarens ledamöter instämt.

Såsom af motionen framgår, förelåg vid sistlidet års riksdag till behandling en fråga af samma innebörd som den nu föreliggande. Lagutskottet tillstyrkte då en skrifvelse till Kongl. Maj:t af samma lydelse som motionären nu föreslagit, och denna hemställan bifölls af Andra Kammaren, men blef af Första Kammaren afslagen.

Då utskottet i frågan intager alldeles samma ståndpunkt som sistlidet år, och då de skäl, som af lagutskottet då anfördes till stöd för

en skrivelses aflåtande till Konungen, allt fortfarande synas ega full giltighet, tillåter sig utskottet såsom motivering för sin hemställda åberopa hvad lagutskottet vid sistlidet års riksdag i ämnet anförde.

»Utskottet vill», så lyder 1900 års lagutskotts uttalande, »till en början erinra, att den i § 3 af lagen angående tillsättning af presterliga tjänster stadgade inskränkningen uti presterskapets ansöknings- och befordringsrätt utgör en qvarlevva af den förr i tiden gällande indigenatsrätten, enligt hvilken prestman i allmänhet ej egde att söka anställning och befordran annorstädes än inom det stift, der han var född. I denna sin egentliga och mera omfattande betydelse bibehöll sig indigenatsrätten, i trots af upprepade förslag om dess afskaffande, till den 4 november 1876, då Kongl. Maj:t, i enlighet med Riksdagens beslut och efter inhemtande af kyrkomötets samtycke, förordnade, att hvad lag och särskilda författningar innehölle derom, att ej någon kunde vinna inträde i prestembetet inom annat stift, än der han vore född, skulle upphöra att vara gällande. Sedan den tiden existerar indigenatsrätten — såsom beteckningen allt fortfarande lyder — endast i den öfverflyttade bemärkelsen, att prestmans ansökningsrätt i regel är inskränkt till det stift, han tillhör.

Äfven mot denna inskränkning hafva tid efter annan höjts röster, som påyrkat prestmans fulla likställighet i fråga om rätt till befordran med andra statstjenare. Förslagen härom hafva emellertid hittills ej ledt till önskad påföljd, utan allt fortfarande qvarstår i antydda hänseende prestens undantagsställning.

Detta sakernas tillstånd är, efter utskottets uppfattning, ur flere synpunkter mindre tillfredsställande. Derigenom förtryckes nemligen den likformighet i befordringsförhållandena inom landets olika stift, som måste betraktas såsom högeligen önskvärd ej blott med hänsyn till intresset för presterna att, i mån uteslutande efter begåfning och lämplighet för prestembetet, sins emellan ega lika rätt och utsigt att vinna befordran inom sitt kall, utan äfven ur synpunkten af församlingarnas intresse att, vid tillsättandet af en presterlig befattning, få pröfva och göra sitt val emellan personer af bästa möjliga kompetens och ej sättas i beroende af en mera eller mindre tillfällig brist på lämpliga kandidater inom det stift, der församlingen är belägen.

Redan då den unge prestmannen efter avslutad studiekurs skall afgöra, till hvilket stift han vill förlägga sin verksamhet, måste han, derest hans rätt till befordran skall för all framtid vara bunden och inskränkt till detta stift, taga särskild hänsyn till de olika befordringsutsigterna inom olika stift, och det kan under sådana förhållanden allt

som oftast inträffa, att inom det ena stiftet uppstå de största svårigheter att erhålla det för den kyrkliga verksamhetens behöriga upprätthållande erforderliga antalet prester, medan i ett annat stift, just i följd af mera gynsamma utsigter till snabb och god befordran, antalet i stiftet inträdesvilliga prestmän blifver större, än behofvet egentligen kräfver.

Denna bristande likställighet emellan landets olika stift har numera större sannolikhet än förr att framträda, sedan den egentliga indigenatsrätten blifvit upphäfd. Medan dessförinnan hvarje stift kunde af dem, som egnade sig åt prestkallet, med säkerhet påräkna åtminstone dem, som voro födda inom stiftet, kan under nuvarande förhållanden ett stift, inom hvilket befordringsutsigterna äro mera eller mindre tillfälligt mörka, lätteligen gå miste äfven om de prestmän, som af födseln tillhöra stiftet och hvilka sannolikt, derest befordringsrätten ej vore på angifvet sätt begränsad, af naturlig fallenhet skulle känna sig manade att åtminstone till en början erbjuda stiftet sina tjenster.

Ifrågavarande inskränkning uti presternas befordringsrätt kan äfven i ett annat afseende medföra olägenhet. Derigenom komma nemligen tillfälliga förhållanden inom ett stift att mera än skäligen utöfva inflytande på befordringsmöjligheterna. Medan således i ena stiftet till följd af stor dödlighet eller afgang bland innehafvarne af de ordinarie prestbeställningarna de obefordrade prestmännen redan tidigt kunna ernå goda befattningar, kan i ett annat stift, der förhållandena äro motsatta, befordran för presterna öfver höfvan fördröjas.

Ofvan omförmälda förhållanden förtjena efter utskottets tanke att allvarligt uppmärksammas och uppväga till fulla de olägenheter, man förutsett skola blifva en följd af att utsträcka presternas befordringsrätt till hela riket. Dessa olägenheter hafva uttömmande angifvits af 1868 års kyrkomöte i dess uttalande med anledning af Riksdagens i skrifvelse den 14 maj 1867 gjorda framställning om indigenatsrättens upphäfvande; hvilket uttalande ej mindre föranledde, att någon åtgärd till följd af nämnda Riksdagens skrifvelse ej kom till stånd, än äfven torde få anses hafva utgjort orsaken, hvarför inskränkingen i presternas befordringsrätt upptogs i den nya lag angående tillsättning af presterliga tjenster, som den 26 oktober 1883 utfärdades. Såsom skäl mot en utsträckning af presternas ansökningsrätt till hela riket anförde 1868 års kyrkomöte, att det hvarken för presten eller församlingsvården kunde vara gagneligt, att för presterskapet i allmänhet utsigter öppnades till presterlig befordran inom ett allt för stort område, alldenstund derigenom utan tvifvel transportsökandet skulle blifva vida allmännare än nu vore händelsen;

att, då icke vore fråga om församlingarnas kallelserätt, utan om presternas ansökningsrätt, genom rättigheten att söka prestsysslor öfver hela riket fördelarne för presterskapet i sjelfva verket icke blefve större än för närvarande, enär vid hvarje lägenhet ansökningarna, om de blefve från hela riket tillåtna, skulle blifva i samma mån talrikare;

att den viktiga kontinuiteten vid uppsigten från stiftsstyrelsernas sida öfver prestens lära och lefverne skulle i väsentlig mån rubbas och i följd häraf samma styrelser komma att sakna den närmare personliga kännedom om presterskapet, hvilken, genom föreskriften att vid förslags upprättande afseende skall fästas å personernas nit och försigtighet i embetets handhavande, vore af så synnerlig vikt och betydelse; och slutligen,

att derigenom grunden för hela den närvarande stiftsindelningen blefve rubbad och församlingarna möjligen kunde komma att till stor del betjenas af församlingslärare, hvilka vore främmande för de särskilda orternas egendomliga förhållanden.

Hvad förstnämnda betänklighet vidkommer, bör, efter utskottets förmenande, åt densamma ej tillerkännas vidare vikt. Äfven om till en början ett borttagande af inskränkningen uti presternas befodringsrätt skulle hafva till påföljd, att transportsökandet blefve mera allmänt än nu är fallet, skulle förhållandena helt visst af sig sjelft ganska snart tillfredsställande regleras, och för öfrigt förefunnes ju intet hinder att, derest så ansåges nödigt, emot ett öfverdrifvet transportsökande vidtaga särskilda åtgärder utan att binda presternas befodringsrätt i allmänhet.

Beträffande invändningen, att det för presterna ej skulle blifva någon större fördel att få ansökningsrätt inom hela riket, eftersom ansökningarnas antal komme att i motsvarande proportion ökas, kan denna nog hafva sitt berättigande i fråga om presterna i de uti befodringsafseende mera lyckligt lottade stiften, men eger uppenbarligen ej någon tillämpning för sådana fall, då det egna stiftet ej erbjuder några som helst befodringsmöjligheter, och utsigten till befodran alltså har sin grund uteslutande i rättigheten för prestmannen att söka beställningar äfven utom detta.

Att stiftsstyrelserna skulle få svårare än under nuvarande förhållanden att handlägga de presterliga befodringsärendena, må villigt erkännas, men denna omständighet kan efter utskottets mening ej vara till fyllest att motivera en inskränkning uti presternas befodringsrätt, som ej har någon motsvarighet inom öfriga grenar af statsförvaltningen. För öfrigt torde nämnda svårigheter väsentligt öfverskattas. Stiftsstyrelserna ega ju vid befodringsärendenas handläggning tillgång till intyg från vederbörande stiftsstyrelse om en sökandes skicklighet och lämplighet för sitt kall, och om för något fall de upplysningar, som

derigenom kunde inhemtas, vore ofullständiga och otillräckliga, torde svårighet ej möta att genom skriftvexling komplettera hvad som i ett eller annat afseende kan brista.

Hvad slutligen angår farhågan, att, derest den ifrågasatta utsträckningen af presternas befordringsrätt genomfördes, församlingarna skulle allt som oftast utsättas för att till församlingslärare erhålla personer, hvilka vore främmande för de särskilda orternas egendomliga förhållanden, förefinnas häremot ganska verksamma garantier uti prestens eget intresse att ej blifva stäld på en plats, som ej lämpar sig för honom, samt uti församlingens pröfning af en sökandes lämplighet för en viss presterlig befattning. Det torde ej behöfva befaras, att församlingarna komme att sakna den närmare kännedom om sökandens person och åskådning, som för bedömande af denna lämplighet kunde i särskilda fall erfordras.

Dessutom bör uppmärksammas, att ansökningsrätten för folk- och småskolelärarne, beträffande hvilka det torde vara lika angeläget som i fråga om presterna att de ega kännedom om egendomligheterna i befolkningens lynne och åskådning å den ort, der de skola verka, för närvarande är utan inskränkning till vissa på förhand bestämda delar af riket, och att detta förhållande, så vidt utskottet känner, ej föranledt några olägenheter af den beskaffenhet, som senast antydts.

Slutligen förtjenar såsom en omständighet af vigt att framhållas, hurusom den i motionen föreslagna förändringen är egnad att befordra enheten och sammanhållningen inom kyrkan och motverka uppkomsten af ensidiga rigtningar derinom; hvilket förhållande, efter utskottets tanke, måste anses såsom en väsentlig fördel för kyrkan sjelf.»

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med bifall till förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag om upphäfvande af den uti § 3 mom. 1 af lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af presterliga tjänster stadgade inskränkingen uti presternas befordringsrätt.

Stockholm den 11 februari 1901.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservationer:

af herrar *Hasselrot*, *Sandqvist* och *Hedenstierna*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till föreliggande motion; samt

af herr *Trygger*, som ansett, att utskottet i anledning af motionen bort tillstyrka skrifvelse till Konungen, hvori anhölles, att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida och under hvilka vilkor den i § 3 mom. 1 af lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af presterliga tjänster stadgade inskränknigen i presternas befordringsrätt lämpligen må kunna upphävas, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagändring, hvartill den verkställda utredningen kan föranleda.

Herrar *Sörensson* och *Leman* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.